

Г. І. Шайнеркандидат педагогічних наук,
доцент кафедри іноземних мов
Національного університету «Львівська політехніка»**Л. П. Балацька**старший викладач кафедри іноземних мов
Національного університету «Львівська політехніка»

ЛІНГВІСТИЧНА ПРОПЕДЕВТИЧНА СКЛАДОВА ЧАСТИНА В СИСТЕМІ ВИХОВАННЯ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

Іншомовна підготовка майбутніх фахівців розглядається у статті як процес виховання особистості, яка усвідомлює своє місце в соціумі, здатна до саморозвитку, самовдосконалення та творчої діяльності. Це передбачає новий підхід до формування професійної компетентності, яка є основою професіоналізму. Осмислюючи мову та культуру з точки зору їх ролі в духовній організації людини, можна не лише виявити її нерозривний взаємозв'язок, але й емпірично проаналізувати механізм цього взаємозв'язку. Освіта XXI століття – це освіта для людини. Молодь має бути готовою до змін та вміти пристосовуватися до нових потреб ринку праці, володіти інформацією, активно діяти й швидко приймати рішення, що можливо за умови сформованості у молодого покоління певних груп компетентностей, зокрема комунікативної компетенції – здатності користуватись мовою залежно від конкретної ситуації. Комунікативна мовленнєва компетенція складається з певних компонентів: лінгвістичного, соціолінгвістичного та прагматичного. Лінгвістичні компетенції включають лексичні, фонологічні, синтаксичні знання і вміння та інші параметри мови як системи. Професійно-лінгвістична компетентність охоплює психолого-педагогічну, частину якої становлять методична і філологічна компетентності. Важливого значення з огляду на Європейську інтеграцію освіти України набувають питання професійної підготовки майбутнього фахівця. Сучасному українському суспільству вкрай необхідні компетентні фахівці, які не лише володіють професійними знаннями, уміннями і навичками, але й здатні приймати відповідальні рішення в ситуаціях вибору, відрізняються мобільністю, конструктивністю, умінням реалізувати свої креативні здібності та мають творчий стиль мислення. Мова була і залишається основним засобом соціокоду – головної реалії національної культури. Доведено, що мовна освіта ґрунтується на таких загальнодидактичних принципах: людиноцентризму, гуманізму, природо відповідності, єдності навчання, розвитку і виховання, науковості, систематичності та послідовності, усвідомленості й доступності, наступності і перспективності, зв'язку теорії з практикою, диференціації та індивідуалізації, культуровідповідності, застосування різних форм навчальної діяльності, реалізації міжпредметних зв'язків тощо.

Ключові слова: виховання, іншомовна підготовка, комунікативна компетенція, студент, ЗВО.

Постановка проблеми. Сучасна історична складова частина розвитку України характеризується глобальними трансформаційними процесами в усіх галузях діяльності людини. Соціокультурні перетворення зумовлюють потребу модернізації системи вищої освіти. Необхідність вирішення цих завдань, поставлених перед навчальними закладами на сучасному етапі розвитку суспільства, створює актуальну проблему розвитку, рівень якої залежить від якості освіти майбутніх фахівців. Іншомовна підготовка майбутніх фахівців розглядається як процес виховання особистості, яка усвідомлює своє місце в соціумі, здатна до саморозвитку, самовдосконалення та творчої діяльності. Це передбачає новий підхід до формування професійної компетентності, яка є основою професіоналізму. Осмислюючи мову та культуру з точки зору їх ролі в духовній організації людини, можна не лише виявити її нерозривний

взаємозв'язок, але й емпірично проаналізувати механізм цього взаємозв'язку. Тільки аналіз найтипівіших різновекторних асоціацій, що «утворюють асоціативно-сміслову поле слова, дає змогу виявити індивідуальне, національне та загальнолюдське в духовній, культурологічній діяльності людини, що детермінується мовою як інструментом духовної творчості» [4, с. 6].

Освіта XXI століття – це освіта для людини. Молодь має бути готовою до змін та вміти пристосовуватися до нових потреб ринку праці, володіти інформацією, активно діяти й швидко приймати рішення, що можливе за умови сформованості у молодого покоління певних груп компетентностей, зокрема комунікативної компетенції – здатності користуватись мовою залежно від конкретної ситуації.

Комунікативна мовленнєва компетенція складається з певних компонентів: лінгвістичного, соціолінгвістичного та прагматичного. Лінгвістичні

компетенції включають лексичні, фонологічні, синтаксичні знання і вміння та інші параметри мови як системи. Професійно-лінгвістична компетентність охоплює психолого-педагогічну, частину якої становить методична й філологічна компетентності. До складу філологічної компетентності належать лінгвістична, соціокультурна і загальногуманітарна компетенції [6, с. 297]. Беззаперечним є і той факт, що без володіння іноземними мовами майбутньому фахівцю неможливо реалізувати свою соціальну та професійну мобільність. Тому в нашій країні на рівні державних документів (Закон України «Про освіту», 1996 р., Закон України «Про вищу освіту», 2002 р., Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті) мовна освіта визнана одним із найголовніших складників вищої освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про значну кількість досліджень сучасних українських і зарубіжних науковців, присвячених проблемі професійно-орієнтованої лінгвістичної компетентності майбутніх фахівців, що надало змогу визначити різні підходи до трактування сутності досліджуваного феномена: компетентнісний (Ю.К. Картава, І.А. Колодій); аксіологічний (Н.В. Мордовцева, Н.А. Сура); системний (А.В. Юрлова, Л.А. Шкутіна); діяльнісний (Я.В. Бялківська, К.В. Джеджер); культурологічний (Л.В. Бондар, О.Б. Мамчич); комунікативний (І.Р. Гуменна, Л.Б. Сліпченко) та ін. Комунікативний метод навчання іноземних мов базується на тому, що процес навчання є моделлю комунікації. Принципами комунікативного методу навчання мовленнєвої діяльності є такі: принцип мовленнєво-розумової діяльності; принцип індивідуалізації при керівній ролі його особистісного аспекту; принцип функціональності; принцип ситуативності; принцип новизни. Лінгвістична компетентність фахівця означає володіння знаннями з іноземної мови як суспільного феномена і знакової системи, її розвиток, будову та функціонування, застосування іноземної мови на основі літературних норм, збагачення лексичного запасу, формування здібностей щодо аналізу мовних фактів із фонетики, лексикології, фразеології, морфології, синтаксису, стилістики тощо.

Метою статті є визначення необхідності лінгвопедагогічного фактору як складника основи іноземномовного виховання майбутнього фахівця у процесі формування професійної компетентності.

Виклад основного матеріалу. Важливого значення з огляду на Європейську інтеграцію освіти України набувають питання професійної підготовки майбутнього фахівця. Сучасному українському суспільству вкрай необхідні компетентні фахівці, які не лише володіють професійними знаннями, вміннями і навичками, але й здатні приймати відповідальні рішення в ситуаціях вибору, відрізняються мобільністю, конструктивністю, умінням

реалізувати свої креативні здібності та мають творчий стиль мислення. Мова була і залишається основним засобом соціокоду – головної реальності національної культури. Саме їй належить підтримувати «стабільність масиву знань, світу різноманітної діяльності та інститутів спілкування» [1, с. 299].

Незважаючи на численні дослідження та внесок науковців у розвиток теоретико-методологічної бази іноземномовної підготовки студентів нелінгвістичних закладів вищої освіти, якість володіння майбутніми фахівцями іноземною мовою (навіть не йдеться про кілька мов) бажає бути набагато кращою. Звісно, що це є фактором виникнення суперечностей між соціальним замовленням суспільства на підготовку нового соціально-професійного типу особистості фахівця, де іноземній підготовці відводиться пріоритетна роль, та чинною її системою консервативною, інерційною, з традиційними підходами до навчання іноземних мов, із недостатнім врахуванням світових освітніх тенденцій, певною частиною викладачів, які ще користуються «минулим досвідом» [3, с. 5], який не відповідає новому часу тощо. Мова як знакова система забезпечує функціонування суспільства в його історичному розвитку. Саме тому в новому підході до методики викладання мови велике значення надається розвитку усного та писемного мовлення, мовній культурі особистості.

У науковій, методичній і навчальній літературі останніх років відображається і нове для науки питання, як використовувати в навчанні усного і писемного монологічного зв'язного мовлення текст і його елементи. Щоб виховати фахівця, здатного через словесну картину сприймати втілені в ньому авторські ідеї, необхідно постійно працювати над формуванням у студентів відчуття семантичних та емоційно-експресивних відтінків слова. А також тих додаткових значень, що впливають із контексту, збагачуючи висловлювання змістовою інформацією. Іноземна освіта студентів характеризується зміною пріоритетів як у змісті навчання, так і у формах його реалізації. Визначальними стають види діяльності, що забезпечують умови різноканальної парної та групової мовленнєвої взаємодії через виконання різноманітних творчих вправ і завдань, які сприяють задоволенню іноземномовних комунікативних потреб студентів, зумовлених їхніми інтересами, навчальним і життєвим досвідом, перспективами професійної діяльності. Університетська освіта дає змогу удосконалювати володіння мовами, насамперед, державною, рідною та щонайменше однією з іноземних, адже належне знання мов передбачає вільне оперування мовними ресурсами, реалізацію комунікативних намірів, розвиток умінь працювати з фаховими і художніми текстами, довідковою літературою тощо. Передбачається удосконалення власного мовлення впродовж життя.

Мотивація студентів до вивчення іноземної мови має формуватися через: наявність внутрішніх мотивів засвоєння іноземної мови; наявність пізнавально-комунікативних потреб; бажання вдосконалувати, відшліфовувати мовлення (володіння екстралінгвістичними засобами спілкування); прагнення підвищити якість власної мовленнєвої культури (використання мовних засобів відповідно до мети, умов, ситуацій спілкування) [2, с. 23].

Іноземна мова має стати навчанням такого виду мовленнєвої діяльності, «який забезпечує тому, хто вчиться, максимальне поповнення професійних знань, до якого найчастіше звертається фахівець у реальній професійній діяльності» [5, с. 140].

Мовна освіта ґрунтується на таких загальнодидактичних принципах: людиноцентризму, гуманізму, природовідповідності; єдності навчання, розвитку і виховання; науковості; систематичності та послідовності; усвідомленості й доступності; наступності і перспективності; зв'язку теорії з практикою; диференціації та індивідуалізації; культуровідповідності; застосування різних форм навчальної діяльності; реалізації міжпредметних зв'язків тощо. Зі специфічних лінгводидактичних принципів особлива увага приділяється взаємопов'язаному (інтегрованому) навчання мови і мовлення, видів мовленнєвої діяльності, діалогу культур, мовленнєво-мисленнєвої активності, функційності, текстоцентризму, ситуативності, опори на рідну мову та ін. Розвивальна мета передбачає подальший розвиток іншомовної комунікативної компетенції студента, формування у нього нових умінь та навичок іншомовного спілкування, його слухової, зорової, оперативної і тривалої пам'яті, уваги, логічного мислення, вольових якостей, пов'язаних із досягненням успіху в навчальній діяльності. Загальноосвітня мета передбачає збагачення духовного світу студента, розширення його кругозору, здобуття знань про культуру й традиції країни, мова якої вивчається. Виховна мета передбачає виховання у студентів культури спілкування [3, с. 55].

У культурі майбутнього фахівця виділяють такі функціональні компоненти та зумовлені ними елементи: гносеологічний (методологічна, дослідницька, інтелектуальна, психологічна культура), гуманістичний (моральна, духовна культура), нормативний (правова, управлінська, організаторська та виконавча культура), інформаційний (діагностична, прогностична, інноваційна, моніторингова культура), комунікативний (етична, рефлексивна культура, культура поведінки, спілкування, мовлення, культура міжнародного спілкування), освітній (технологічна, навчально-пізнавальна, дидактична культура) та виховний (політична, економічна, екологічна, естетична, фізична культура). У культурі фахівця виділені структурні компоненти – аксіологічний, технологічний та особи-

стісно-творчий, які закладені у загальну структуру професійної культури фахівця. Мовну компетенцію можна розглядати як загальне комплексне поняття, що свідчить про рівень навчальних досягнень із мови та мовленнєвого розвитку студента, у вужчому тлумаченні як одну з її складових частин (різновид навчально-предметної компетенції з ділової мови), тобто власне мовну.

Актуальним змістом виховного аспекту іншомовної освіти є культурологічний компонент, елементами якого є факти культури країн мов, які вивчаються, включно із мовою як невід'ємним компонентом культури в її діалозі з рідною культурою. Змістом розвивального аспекту є психологічний компонент, який виявляється в здатності студента до мовленнєвої діяльності, іншомовного спілкування, навчальної діяльності та самостійної навчальної роботи. Виховний аспект характеризується педагогічним компонентом (моральним, етичним), а навчальний – формуванням іншомовних комунікативних компетентностей. Таке широке трактування компонентів змістової частини освіти спрямоване на розвиток індивідуальності студента як суб'єкта загальної культури, зокрема культури країн мов, що вивчаються. Іншомовну підготовку треба визначати як синтез іншомовної освіти з її процесуальними аспектами і їхніми компонентами та навчання іноземних мов. Уникнути міжкультурних непорозумінь у спілкуванні мало лише володіючи іноземною мовою. Порозуміння представників різних мов та культур досягається за наявності міжкультурної толерантності. Виховання ж толерантності до культурних відмінностей – процес надзвичайно складний, оскільки пов'язаний з утвердженням певних морально-етичних норм. Важливість толерантності для сучасного світу підкреслюється фактом прийняття ЮНЕСКО Декларації принципів толерантності (1999). Згідно з Декларацією, толерантність – це чеснота, яка робить можливим досягнення миру та сприяє заміні культури війни культурою миру. Це визначення водночас є і визнанням різноманіття культур, форм самовираження і способів виявлення індивідуальності людини.

Домінанта іншомовної підготовки зумовлюється і її суто практичною роллю в процесі інформатизації суспільства: володіння мовами сприяє інтенсифікації та підвищенню інформаційної грамотності майбутніх фахівців; забезпечує успішну реалізацію професійних функцій, пов'язаних із комунікацією в умовах запровадження інформаційних технологій і входження країни до світового інформаційного простору. Беззаперечною є роль іншомовної підготовки з її інтегративним характером у розв'язанні об'єктивно сформованої проблеми адаптації майбутнього фахівця до нових умов інформаційного суспільства, оскільки разом із практичними завданнями з опанування інозем-

них мов, зокрема формуванням комунікативних компетентностей, іншомовна підготовка акумулює в собі значний загальноосвітній та виховний потенціал, спрямований на підвищення рівня загальної та професійної культури, культури мислення, комунікації, готує до міжкультурної комунікації, тому що в процесі опанування іноземних мов студентів доведеться проникнути в іншу систему цінностей і життєвих орієнтирів та інтегрувати їх у власну картину світу, власне світосприймання. Інакше кажучи, іншомовна підготовка має забезпечити гармонійну взаємодію майбутнього фахівця з інформаційно-технологічним суспільством.

Висновки і пропозиції. Отже, в основі професійної компетентності майбутнього фахівця лежать її найважливіші складники: знання та дії. Розвиток професійних знань – це процес, який триває впродовж усієї професійної кар'єри. Формування лінгвістичної компетентності означає засвоєння знань із мови як знакової системи. Іншомовна професійна підготовка майбутнього фахівця має відповідати вимогам часу, бути зорієнтованою на розширення кола професійних ролей та функцій, перспективу міжнародної співпраці, забезпечувати можливість мобільності у межах світового простору. Мета, якої необхідно досягнути, – це формування у студентів нефілологічних спеціальностей іншомовної соціокультурної компетенції у процесі фахової підготовки. Специфіка іншомовної підготовки студентів закладів вищої освіти має відповідати вимогам Загальноєвропейських Рекомендацій із мовної освіти і передбачати дотримання сучасних дидактичних та методичних принципів навчання іноземних мов. Перспективним напрямом наукових

досліджень може стати розробка принципів упродовження контекстного, конструктивістського, компетентнісного та інших сучасних підходів до навчання іноземної мови майбутніх фахівців.

Список використаної літератури:

1. Бахтин М.М. Проблема текста в лингвистике, филологии и других гуманитарных науках. *Эстетика словесного творчества*. М., 1986. С. 297–325.
2. Вікторова Л.В. Іншомовна підготовка студентів ВНЗ: оцінювання сформованості комунікативної компетентності. *Проблеми сучасної педагогічної освіти : педагогіка і психологія*. 2010. Вип. 26 (Ч. 1). URL: www.nbuu.gov.ua/portal/soc_gum/pspo/2010_26_1/Viktor94.pdf. 151 ПЕДАГОГІКА/
3. Коннова З.И. Развитие профессиональной иноязычной компетенции будущего специалиста при многоуровневом обучении в современном вузе: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: спец. 13.00.08. Тула, 2003. 355 с.
4. Пинчук О.Ф. Індивідуальне, національне та загальнолюдське у мові та культурі. *Язык и культура: Материалы I Международной конференции*. К., 1992. С. 36.
5. Серова Т.С. Психологические и лингводидактические аспекты обучения профессионально ориентированному чтению в вузе. Свердловск: Изд-во Урал. ун-та, 1988. 229 с.
6. Трешина И. Социокультурный компонент профессионально-лингвистической компетенции учителя. *Россия и Запад: диалог культур*. Вып. 12. М.: МГУ, 2004. С. 296–304.

Shainer H., Balatska L. Linguistic propaedeutic component in the education system of future specialists

Foreign language training of future specialists is considered as a process of person's upbringing that is aware of his/her place in society, capable of self-development, self-improvement and creative activity. This implies a new approach to the formation of professional competence, which is the basis of professionalism. Understanding language and culture in terms of their role in the spiritual organization of man, one can not only reveal its inextricable interrelation, but also empirically analyze the mechanism of this interconnection. Education of the XXI century is education for a person. Young people must be prepared for change and be able to adapt to the new needs of the labor market, possess information, act and make instant decisions that are possible on condition that the young generation has formed certain groups of competences, as the communicative competence – the ability to use language in a particular situation. Communicative speech competence is proved to consist of certain components: linguistic, sociolinguistic and pragmatic. Linguistic competences include lexical, phonological, syntactic knowledge and abilities as well as the other parameters of language as a system. Professional and linguistic competence covers psychological and pedagogical, part of which is methodological and philological competence. The issues of professional training of a future specialist are becoming more and more important considering the European integration of the Ukrainian education. The modern Ukrainian society is stated to need competent professionals who not only possess the professional knowledge, skills and abilities, but also are able to make responsible decisions in situations of choice, are characterized by mobility, constructiveness, ability to realize their creative abilities and have a creative style of thinking. Language was and remains the main means of the sociocodous – the main reality of national culture. Language education is proved to be based on such general and deductive principles as human-centeredness, humanism, natural correspondence; the unity of learning, development and upbringing; scientific knowledge; systematicness and consistency; awareness and accessibility; continuity and perspective; communication theory with practice; differentiation and individualization; cultural conformity; application of different forms of educational activity; implementation of interdisciplinary connections, etc.

Key words: education, foreign language training, communicative competence, student, HEE.